

DEL TEMPS HEROIC EN QUÈ EL PENEDEÈS S'OBRIÀ AL COMERÇ AMB AMÈRICA

ALBERT VIRELLA I BLODA

Vilanova i la Geltrú

INTRODUCCIÓ

Si amb l'obertura del comerç de Catalunya amb les Amèriques decretada pel rei Carles III el 1778 no s'hagués produït el gran impacte que va somoure tota la costa catalana i, molt particularment, la costa penedesenca (entenent com a tal des de Garraf fins a Altafulla), hom pot creure que el Penedès no hauria mai estat el que és ara. Els comerciants de Sitges, de Vilanova o del Vendrell, tanmateix, ja tenien una certa experiència amb la tramesa de vins i aiguardents a Galícia i ports del Cantàbric, i fins i tot del mar Bàltic. Però passar a l'Amèrica era una aventura plena de riscos, que no tothom tenia coratge per acceptar de bones a primeres. A Vilanova i la Geltrú foren molts els que es comprometeren a l'aventura americana. Van constituir-se petites companyies en les quals s'interessaven, ultra el patró o el propietari del vaixell, diverses persones de la vila o de fora, establint cases de comerç en molts indrets de la costa americana.

Segons Pere Voltes i Bou,⁽¹⁾ eren oriündes de Vilanova i la Geltrú i radicades en aquella època a l'orient de Veneçuela, entre altres famílies, les de Font, a Carúpano, i Milà de la Roca, a Cumaná.

No lluny de Carúpano i de Cumaná, a la ciutat de Nova Barcelona, es van establir els germans Fabré, també de Vilanova i la Geltrú. De les seves vicissituds, en tenim bona informació per un gruixut paquet de cartes i altres documents, datats del 1799 al 1817, que em va fer arribar a les meves mans la Srta. Maria Dolors Pollès i Gumà. En la descripció de les aventures d'aquests germans, voldríem tributar el record que bé es mereixen aquells nostres peoners a la que aleshores es deia «Costa Firme».⁽²⁾

CONSTITUCIÓ DE LA COMPANYIA

El 27 d'abril de 1799, Josep Antoni Sardà i Andreu Pasqual i Coll, contribuïren amb 4.200 pesos en diner efectiu, i els germans Josep Fabré i Antoni Fabré amb 900 pesos, fent un total de 5.100 pesos a invertir en una botiga de roba, els beneficis de la qual es partien així: la meitat, en proporció als capitals de cada part, i l'altra meitat, pel treball dels germans Fabré en l'esmentada botiga. Si s'establís la pau amb els anglesos,⁽³⁾ passats tres mesos es passarien comptes, tant si hi havia guanys com pèrdues, i, en tot cas, si passat un any volguessin retirar els fons, avisarien un mes abans per passar comptes i distribuir els beneficis que pertoquessin. En post data del 10 de novembre de dit any 1799, els germans Fabré diuen haver rebut dels seus socis 1.500 pesos de plata més per augmentar el fons de la botiga.

Cal dir que els germans Anton i Josep Fabré i Escardó eren fills de Joan Fabré i Totesaus, del comerç, tots de Vilanova; els cognoms Escardó i Totesaus són d'antiga nissaga, i els Fabré portaven, quan menys, un segle de residència a la dita vila. El mateix es pot dir dels cognoms dels seus associats, Josep Sardà i Antoni Pasqual. Interessant és el ram del comerç en què es volen iniciar: venda de robes, ço que ens permet pensar en un possible lligam entre la indústria tèxtil que hi havia a Vilanova el 1800, a base d'artefactes de filar i teixir, moguts a pedals. Hom sap d'un Pau Sardà, de Reus,⁽³⁾ industrial de filatura al Baix Camp, que podria estar relacionat amb aquest negoci.

Un altre punt de referència és l'estat de guerra entre Espanya i Anglaterra —provocada per l'aliança entre el govern de Carles IV i el directori de la República Francesa (1796), que durà fins a la pau d'Amiens (1801). Aquest punt no s'oculta en el redactat del document: «podría permanecer la Guerra muy larga que en pasando un año tuvieran por conveniente los Sres. retirar sus fondos (...», de manera que era de preveure que la companyia formada no seria massa duradora.

Les sis cartes que tenim d'aquella primera etapa demostren que els resultats no havien donat resposta a les expectatives i l'Antoni Sardà, instal·lat a Cumaná,⁽⁴⁾ deia a l'Antoni Fabré, que era a Nova Barcelona, el 5 de gener de 1800, que havia arribat a un acord amb un tal Totosaus quedant-se amb una botiga d'aquest i reclamava «lo que faltava para el cumplimiento de los ocho mil pesos de nuestra parte (...)», però segueixen els tractes sense entrebancs, a no ser els propis de la guerra. Els Fabré havien demanat un lot de pells i contesta Sardà: «(...) Quando seran fuera los Ingleses⁽⁵⁾ lo mandaremos pues pienso que passara de 200 cueros lo que hay en ésta (...)». Però també demana «Si en casa de Manco ay papel pintado estimaré me remitan una pieza para esta casa (...)», i més: «(...) al mismo tiempo mándame una silla de las tres grandes y la mesa (...)». Entre els béns de la companyia hi ha un falutx, que era a la mar, «en llegando el 'Guayro' lo más pronto averiguar la tasa (...)».

La carta dels germans Fabré del 4 de febrer dona resposta: «he passado venta del 'Guayro' y se ha tasado el barco en solo mil y quinientos pesos de lo que ya tengo en mi poder lo que me pertenecía a cobrar que es la mitad (...) y le participo también que mi Ermano se ha ido a proseguir el viaje en ditxo y bera si podrá librar los intereses que están en Puerto Rico pertenecientes a la tienda y en el interín hiré yo (a)- Copiando los fondos de ditcha tienda para el fin de cuentas de lo contratado (...)». Però l'Antoni Sardà, des de Cumaná, no estava per dilacions i el mateix dia 4 escrivia: «el dador de la presente, que será Dios mediante Dn. Josef Safons si necesita Quatro sientos pesos o más asta llegar el número de mil estimaré los entregues sin otro aviso los que me cargarás en Cuenta y si ay alguna Plata Fuerte que me parese avía Algún pico en la que yo dejé yo a este se la entregarás (...)».

Magí Torres (Puerto Rico, 20 de febrer de 1800) escriu a l'Antoni que el seu germà Josep havia arribat bé a Ponce,⁽⁶⁾ ja tenia la càrrega a terra i estava venent. «El cacao que me entregó el Capitán Dn. Joaquín Mateu (...). Dicho Capitán me dijo que benían diez y seis fanegas lo he pesado por mi mano y lo que ha rrassultado quince fanegas y ochenta y dos libras⁽⁷⁾ (...) se han bendido Doze fanegas a rrazón de a 30 pesos fanega y las 3 fanegas y 82 lbs. a 24 pesos (...) el motivo de no haver podido Bender todo el Cacao a 30 pesos fué porque llegó mi Goleta cargada y por eso lo dí a 24 pesos per Benderlo por lo Prompto.». Afegeix que «Vm. no habrá rresebido noticia por havernos apresado la Goleta y por esso le buelvo escribir para su inteligencia (...)».

El 26 de febrer Antoni Fabré reclama paciència: «(...) adesaber Vd. que del modo que binieron las Cossas no pude arremediarlo de otro modo y assí mesmo es menester tomar paciencsia, tanto para Vd. como para mi que mutcho más lo siento yo que Vd. (...)».

Però, al cap i a la fi, hi hagué entesa, segons es desprèn de la lectura de la carta de Sardà (20 març 1800) a Antoni Fabré: «Amigo: Pasarás en casa de Dn Galcerán Gibert quien te entregará el recibo que ya estamos satisfechos de la Librançe (...)». Encara el 12 d'abril escriu Sardà a l'Anton que passi per la casa de Galceran Gibert, «quien te entregará noventa y quatro pesos y seis reales de lo que me dices de las sintas (...)». I, així, de sobte, s'interromp la correspondència entre Cumaná i Nova Barcelona, indicant que la companyia ha quedat desfeta en menys d'un any de vida. Malgrat tot, és de creure que els germans Fabré van continuar en el seu negoci, amb l'experiència d'una primera temptativa, la qual, si ni fou un èxit, tampoc acabà desastrosament, ja que els socis van recuperar els seus capitals, amb un cert percentatge de guanys. Així, Antoni Fabré va rebre els seus 900 pesos del fons, amb un guany de 116 pesos (12,9%) i 764 pesos pel treball dels dos germans. Sardà recuperà 5.700 pesos, amb un guany de 581 (10,19%).

L'ACTIVITAT COMERCIAL DELS GERMANS FABRÉ

La manca de documentació dels anys 1801 al 1803 no ens permet fer cap afirmació sobre l'activitat que els dos germans

podien haver desenvolupat a la Nova Barcelona, però conjecturem que devia seguir normalment, servint-se, com abans, del centre intermedi de Puerto Rico. Així es desprèn de la primera carta de la nova etapa de què disposem. És del 2 de juliol de 1804, escrita des de Vilanova, on acaba d'arribar l'Antoni, al seu germà Josep, que roman a Nova Barcelona. El viatge, no el féu de buit ja que portava un carregament de cacau, que l'Antoni ja es va vendre a Cadis per temor que el preu, a Barcelona, fos encara més baix, «por la mutcha astrachcion que havido por el estrangero (...)», però la va errar, ja que a la capital catalana l'hauria venut millor. De Cadis a Barcelona va tardar vint-i-vuit dies i, en passar per davant de Vilanova, s'engegà una salva d'avís, encarregant-se al pescador «Conill» que portés la notícia de la seva arribada a la família.

Durant aquest període, importaran de la «Costa Firme», sobretot, cacau i cotó. El cacau, els era servit per «fanegas»,⁽⁷⁾ mentre que el cotó ho era en «pacas» i pesat per quintars;⁽⁸⁾ cada «paca» pesava de 0,75 a 0,90 quintars. Els pagaments es feien en «pesos forts», de plata. Un pes valia 8 rals, també de plata, i un ral setze «quartos», de manera que els comptes que aleshores es feien en números complexos ens resulten ara difícils de seguir.

Els preus eren molt variables,⁽⁹⁾ segons les circumstàncies, amb gran diferència entre el preu de compra i el de venda. Així, per exemple, el cacau es comprava a la «Costa Firme» de 16 a 20 pesos per fanega i era venut a la península de 60 a 70 pesos. Val a dir que no tot era negoci, ja que el noli i altres despeses eren de l'ordre del 25 per 100 del preu de venda, però, així i tot, era possible doblar l'import de la compra si tot anava bé.

Però el viatge no era sempre ben succeït. La guerra contra Anglaterra s'havia reencès aquell mateix any 1804, en virtut de la nova aliança d'Espanya amb l'imperi de Bonaparte, i els britànics, a part d'establir un ferri bloqueig, no amagaven la protecció dispensada als moviments independentistes. Així, quan Anton Fabrè sap que el seu germà Josep ha comprat un «falutxo» a Nova Barcelona⁽¹⁰⁾ li contesta: «me parece bien pero temo de los Corsarios como ya te mandé decir desde Cádiz, no se si será verdad (...)».

I era veritat. Aviat ho confirmà el propi Josep Fabrè (Nova Barcelona, 24 novembre 1804): «(...) en esta las Novedades son

muy malas que ya disen están cridadas la Gerra a Esp^a aquí ya están haciendo presas (...)), afegint que van perdre mil pesos en un viatge als *Callos*⁽¹¹⁾ a cercar cafè; de tornada enfront del port de Sant Tomàs⁽¹²⁾ l'agafà un corsari francès que portà la presa a San Martín, on es van vendre el cafè a 23 pesos el quintar (l'havien comprat a 10 pesos als Caios), però l'import de la venda estava dipositat a San Martín i s'havia posat plet, representant una pèrdua de mil pesos.

El mateix Josep Fabré (Nova Barcelona, 23 maig 1805) afegia: «al principio de la guerra nos cojieron tres o cuatro mil pesos los Ingleses en esta de Barcelona no hay salida para ninguna parte y está muy perseguido el que hace contrabando con unas ordenes muy fuertes (...)».

El bloqueig dels anglesos no sols afectava l'Ultramar, sinó també les costes espanyoles, sobretot després de la tragèdia marítima que representà la batalla de Trafalgar (21 octubre 1805). El fet, aviat el relatava la Vda. Lloberas (Cadis, 26 novembre 1805): «Me lisonjea que enmedio de las circunstancias què nos rodean he hecho una favorable venta de su Algodón, pues como ninguno sale para el Norte con el Bloqueo de los Ingleses, y lo que se interna por mar o por tierra en el Reyno es a precios exorbitantes, hete Vmd aquí la causa del abatimiento y abandono de aquel renglón (...)».

Mercaders i navegants, però, no cedien als bloquejadors i, de totes maneres, temptaven de continuar amb el tràfic, malgrat el poderiu de l'anglès. L'empenta i la gosadia de la nostra gent es veu reflectida en variades gestes, com la de l'arribada a Cumaná del falutx de Pau Güell «de la torra de Enbarra»⁽¹³⁾ i de la seva imminent tornada a Espanya (Josep Fabré, Nova Barcelona, 23 maig 1805), gesta que iguala o bé supera la de les naus colombines per la petitesa del bastiment usat en viatges transatlàntics. O les complicacions derivades de la burla del bloqueig seguint rutes que no eren pas les previstes. Així, la goleta *Constancia*, amb carregament de cacau de Cumaná consignat a la Vda. Lloberas de Cadis, arribava al port gallec de Muros,⁽¹⁴⁾ on no hi havia possibilitat de comercialitzar-lo «ni tampoco para poder hir Carros Catalanes a cargarlo para conducir a essa Provincia» (Carta de

Mariano Serra, Corunya, 21 setembre 1805). Van passar uns mesos i finalment Marià Serra aconseguí vendre el carregament de cacau per 50.669 rals de billó i 22 maravedís,⁽¹⁵⁾ que foren pagats, per ordre d'Antoni Fabré, en «vales reales», una mena de «pagarés» que es pagaven amb un «quebranto» de més o menys el 40 per 100 per sota el seu valor nominal i a més guanyaven interessos, però sembla que eren difícils de negociar, havent-hi d'intervenir la banca de Nadal i Guarda, establerta a Madrid.⁽¹⁶⁾

La navegació, com ja s'havia fet en altres èpoques de guerra a la mar, acudí al sistema dels combois, donant lloc a episodis amb sabor d'anteriors bregues. Així, Anton Ballester, menor, en carta dirigida a Anton Fabré, de Vilanova (Barcelona, 11 febrer 1807), refereix: «Est correu he rebut carta de Cadiz ab la que me dihuen que tots los Barcos arribaren a salvament després de haberne apresat los Inglesos un, qual represaren los Falutxos del comboy y la Gent se begué un pipa de vi y me dihuen tindran que fer una gratificació o demostració al Comandant del comboy, per que tot està a salvo (...)». El mateix corresponsal informa (Barcelona, 28 de març 1807): «Adjunt trobaràs la nota que firmaràs per a presentar a la Aduana quant comparega lo Cap^a Danés J. C. Haar a fi de trauer llicència per lo embarc, y después te donian la Guia que ha de ser tot per compte de dit Cap^a (...) lo Consignatari vol firmin una obligació de que no se escriurà ni rebatarà dita simulació del Cap^a, perquè si se portaban ab algun Pasatge Enemych y allà arribaba algun Barco o Correu ab alguna carta que parlàs de dita expedició condemnarian càrrech y Barco (...)».

LES GUERRES D'EMANCIPACIÓ DE LES COLÒNIES

Per a complicar les coses, els anglesos ajudaren els independentistes sudamericans a fer les seves revolucions contra la metròpoli. Josep Fabré (Nova Barcelona, 24 juny 1806) donà al seu germà les primícies: «(...) se corre una Noticia que Miranda o los Ingleses an etxo desembarques por Gùiria allí a las Bocas (...) de Cumaná salió toda la tropa junto con el gobernador y diez y seis lanchas con muchos pertetxos aber lo ataquen y aquí está toda la tropa para cuando hayga algun abiso de Cumaná para yr también (...)».⁽¹⁷⁾ A la ciutat de Nova Barcelona es va formar una mena de

guàrdia cívica, amb cinquanta homes, per torns, que vigilaven de nit per si hi havia algun moviment. Un altre corresponsal Cristòfol Coll, (Nova Barcelona, 25 de juny de 1806) es veu encara més alarmat: «(...) han muerto mutxos paisanos y yo me vengo tan pronto como venga la paz y si tarda mutxo en venir mo vengo en guerra (...) todos estamos encima las harmas que es de la revolución de Caracas (...)».⁽¹⁸⁾

Aquella temptativa de Miranda, si bé provocà un gran aldarull, llevat de la sorpresa inicial, que feia pensar la majoria dels residents a fugir ben aviat d'aquell niu de vespes i tornar cap a casa, aviat fracassà. Malauradament, es produeix un lapse en la correspondència dels germans Fabrè que fa pensar que, momentàniament, foren abandonats els negocis de Nova Barcelona malgrat que l'Antoni, des de Vilanova, deia ben clar quin era el seu parer (desembre 1806): «(...) assí tu lo que has de hasser mientras que dure la Guerra que me conseptuo será muy larga es procurar a ganar la bida y no pensar en Cataluña que tu ya no te acuerdas lo que son essas tierras no te afligues por no venir aquí tan pronto que yo te bendré a relevarte sino es en la guerra será quando en la paz (...) el tiempo està muy enredado y conseptuo tendremos guerra por mucho tiempo y assí como guerra sin esperansas de paz puedes tu nogociar sin temor ninguno y ditchosos los que estan en las amélicas que pueden negociar en una cosa o otra que aquí en la España no se hase sino Gastar y quien sabe en que vendrá a parar esta guerra que beremos cosas que nunca se han bisto (...)».⁽¹⁹⁾

L'any 1807 es caracteritza, doncs, per la correspondència amb el llest cosignatari Anton Ballester, menor, de Barcelona, i per la desaparició de l'eficient vídua Lloberas, de Cadis.⁽²⁰⁾

Mentrestant, a la Península, pel maig de 1808 s'ha produït la revolta popular contra els invasors francesos. Els residents a Veneçuela semblen aliens o ignorants dels fets que es produeixen a la pàtria. Anton Fabrè, des de la Guaira, escrivia als seus pares, de Vilanova, l'onze de juny de 1809: «El dador de esta, si Dios no dispone otra cosa, el Féliz del Piular, quien de palabra le dará alguna noticia de mi (...) ahora mismo me pongo a la vela con el fajutxo para Puerto Rico (...) ayer salió de aquí mi ermano Pepe para la nueva Barcelona, que es cuanto puedo noticiarles (...)».

Aquesta situació es mantingué estabilitzada uns anys. El 19 d'abril de 1810, els dos germans sembla que volen tancar la botiga de Nova Barcelona. Un resta a la Guaira i l'altre a Caracas entre les quals, aclareixen, la distància és poca, com de Vilanova a Vilafranca. Però, sobretot, el que voldrien és arranjar els negocis i tornar a casa dels pares, a no ser que les coses del temps empitjoressin i fossin els pares els que haguessin d'evacuar cap a les Amèriques, on «aquí tienen dos ljos que con los brazos abiertos los recibirán a todos y sacrificarán cuanto tengan para vuestra felicidad y sociego (...)». Els preocupa la manca de notícies: «hase más de dos meses que no sabemos nada de España, todo son ganas que venga algún Barco para saber alguna noticia, Dios quiera que sea pronto y que sea para darnos alguna alegría (...)».

Passen tres mesos més i segueix la manca de notícies. Josep Fabré envia carta per mitjà del fill d'un tal Soler, de Reus, que havia de sortir en la goleta del mestre Serra cap a Cadis i Tarragona, places lliures de l'ocupació francesa. La botiga de Nova Barcelona no s'ha tancat, residint-hi encara l'Antoni, que els diu: «Si escriben, escribirán siempre para Nv^a Barcelona». El 2 d'octubre de 1810 tornen a residir ambdós germans a Nova Barcelona, des de feia sis dies «de resultas de aber abido allí (a Caracas) una mudanza de gobierno he procurado safarme y volver a esta haunque a sido con alguna pérdida porque nosotros habíamos trasbalsado quasi todo con el fin de passarnos a establecer allá». Hom sap que a Caracas no van reconèixer la regència constituïda a Cadis, però sí que ho feren a Nova Barcelona, on deien «moriremos todos antes que reconcer ningún otro más que nuestro amado Fernando 7º y la Regencia y de cuyas resultas nos hallamos con guerra declarada a la Guayra y Caracas».⁽²¹⁾

Malgrat l'anunciada resistència numantina, els independentistes no trigaren molt a apoderar-se de Nova Barcelona, amb la fugida general de tots els residents que van tenir mitjans per a fer-ho. Els germans Fabré van fugir cap a Puerto Rico, d'on escrivien el 8 de desembre de 1810 comunicant a la família que s'havien allotjat a cal «Pó de la torra el Bagué»,⁽²²⁾ i demanant al pare que lliuri *cent pesos* a la germana del Pó i que aquesta escrigui al seu germà haver-los rebut. Però el negoci no es pot

aturar i, de Puerto Rico estant, envien a Vilanova dues centes fanegues de cacau als seus pare i germà.

Les cartes dels dies 4 de març, 1 d'abril i 1 de maig de 1811 segueixen tractant de les exportacions de cacau: «hemos sabido la noticia de aber llegado la Goleta de Galcerán en Gibraltar en la que remitimos el Cacao y salía en los primeros de Febrero para Tarragona»,⁽²³⁾ i demanen que en el viatge de tornada a Puerto Rico del Brunet els enviïn de tres a quatre mil pesos, necessaris per a continuar en el negoci, i un grapat de coses més, olives negres, un barril de «vi sumoy», del bo, «vi verjo», un cabàs de figues «para los mutxaxos», gèneres de seda, paper de *floret* i de *mig floret*, ventalls de paper dels bons, etc., com si a Vilanova, malgrat la guerra, no hi manqués de res

És en rebre carta de Vilanova que els germans Fabré es determinen a contar la seva odissea (carta de Puerto Rico, 4 de maig de 1811). «Tocante a lo que me dices de la Costa Firme no creas nada». Si no arriben els quatre mil homes que pretenia enviar el comerç de Cadis, no hi havia res a fer. Diuen que els què no s'apressaren a fugir «los han sacado de por fuerza con grillos y cadenas y solo con la camisas que trayan puesta». Tota la gent de la Guaira, Nova Barcelona, Cumaná, Carúpano i Río Caribe, i de terra endins, ha fet cap a Puerto Rico, si bé «otros mutchos los han puesto en prisiones con Grillos en las Bobedas de la Guyana y Puerto Cabello que son mutchos los que ay presos». S'esmenten alguns vilanovins: a l'amic Cristòfol Coll li van perdre tot el que tenia i no se sap on es troba. A Puerto Rico, hi són el Balis, Pere Ricart, son fill Peret i altres. «(...) enfin otras cosas podría decirte aserca de la Infamia que nos han hetcho en la Costa Firme pero sería muy largo el contarlo (...)».⁽²⁴⁾

Encara els mateixos germans, des de Puerto Rico (11 de juliol de 1811) es lamenten que, havent sabut per altres vies que la goleta del cacau havia arribat a Tarragona,⁽²⁵⁾ no tinguessin cap notícia del seu pare en aquest sentit. De totes maneres, aquell mateix dia havien embarcat més cacau, però aquesta vegada anava destinat a Cadis i no a Tarragona. Informen, igualment, que feia uns vint dies havien sortit tres vaixells de guerra que es dirigien a Cumaná per veure si podien recobrar aquell port, però deien no

esperar-ne res de bo «hasta que venga alguna tropa de Esp^a afin de reconquistarla porque es menester a la fuerza sino de hotro modo no se puede (...)», i acaben amb una darrera lamentació: «hemos perdido mucho caudal y muchos con el encaxillado y cargados de cadenas desterrados a las colonias inglesas (...)»⁽²⁶⁾

Per l'ocupació del port de Tarragona pels francesos (28 de juny de 1811) es crearen noves i més greus dificultats al comerç residual de Catalunya amb Ultramar, passant per Cadis. Ciutat de Mallorca —les illes eren bastions dels anglesos— serví sovint de port intermediari. Per una carta de Joan Fabré, menor (Palma, 31 gener 1812), al seu pare Joan Fabré (Vilanova i la Geltrú), tenim coneixement que el patró Bartomeu Oliver li lliurarà vint-i-cinc saques de cacau, que pesen en el seu total 59 quintars i 10 lliures, al qual calia abonar vint-i-set duros i quatre pessetes en concepte de noli.⁽²⁷⁾

LA CAIGUDA DEL BONAPARTISME

La correspondència que comentem d'interromp al gener de 1812, no sabem per quins motius. Manquen dades fins a l'abril del 1814. No cal dir que, en aquest intermedí, no faltaran fets de remarcable importància, tan a la Península com a l'Ultramar. A la nostra costa es passà del més gran descoratjament arran de la caiguda de Tarragona a una nova onada d'esperança, sobretot per la creixent intervenció britànica, per mar i per terra, reanimant les platges penedesenques, i en primer lloc la de Vilanova i la Geltrú, que va veure a la seva rada un extraordinari moviment marítim, molt important en el marc del Principat.

Mentrestant, la situació militar, a la Península, prengué un carís favorable a les armes aliades, comandades per Wellington i formades per anglesos, portuguesos i espanyols que, després d'una marxa triomfal per Salamanca, Valladolid i Vitòria, van derrotar els francesos en aquesta darrera plaça, obligant-los a arreplegar-se a Pamplona i a retornar a França (juliol, 1813), i quedant lliures de francesos Lleó amb Madrid i les dues Castelles, Euskadi i Navarra.

Suchet, que encara era al País Valencià, va rebre ordres de replegar-se metòdicament. El 14 de juliol repassava l'Ebre per Mequinensa i el 23 ja era a Vilafranca del Penedès. Una divisió s'allotjà a Vilanova i altres forces ocuparen Sant Pere de Ribes, Sitges, les casetes de Garraf, l'Arboç i el Vendrell. La guarnició francesa de Tarragona va replegar-se de la ciutat el 18 d'agost i es reuní amb Suchet a Vilafranca, des d'on prosseguiren el replegament fins a la línia del Llobregat, de manera que el 24 d'agost del 1813, Vilafranca, Vilanova i Sitges es van veure lliures de francesos. Els francesos encara es van mantenir forts a dins de Barcelona i altres places del Principat durant alguns mesos, esperant el tombant dels esdeveniments. Mentrestant Bonaparte negociava l'alliberament de Ferran VII, el qual el 24 de març de 1814, acompanyat del mariscal Souhet, arribava a les ribes del Fluvià, darrera línia de separació entre ambdós exèrcits. Passat el riu, Ferran VII entrà a les terres alliberades del Principat, aclamat pel poble ingenu per arreu on passava. Contornà Barcelona i passà el Llobregat pel pont de Molins de Rei, passant per Vilafranca, l'Arboç i el Vendrell el darrer dia de març i entrant el primer d'abril a Tarragona, seguí per Reus, Poblet i Lleida cap a Saragossa (6 abril), Terol (13 abril) i València (16 abril), on signà un decret anul·lant tota l'obra de les Corts de Cadis (4 maig). El 13 de maig ja era a Madrid. La guerra, militarment parlant, acabà als Països Catalans amb les successives evacuacions pels francesos de les places de Barcelona (28 abril), Tortosa (18 maig), Morvedre (22 maig), Peníscola (25 maig), Hostalric (3 juny) i Figueres (4 juny de 1814). El 30 de juny, el govern de Ferran VII accedí al tractat de pau concertat entre els aliats i la monarquia francesa restaurada en la persona de Lluís XVIII. Europa, de moment, quedava pacificada, amb la caiguda del bonapartisme, però a Ultramar seguien les inquietuds independentistes, comanades ara per Simón Bolívar, el qual en el seu manifest del 13 de gener de 1813 declarava la guerra total contra els «espanyols europeus». El 6 d'agost del mateix any entrà triomfalment a Caracas, essent proclamat «llibertador», i va constituir-se un govern republicà, dictatorial, sota la seva presidència.

LA DARRERA ETAPA DELS GERMANS FABRÉ

La documentació interrompuda de la casa Josep Fabrè

recomença amb un coneixement d'embarcament, datat a Cadis el 30 d'abril de 1814, segons el qual el mestre Joan Mataró i Domènech, de Lloret, transportava cinquanta paques de cotó amb un pes de 46 quintars, en el llondro⁽²⁸⁾ Virgen del Carmen, des de Cadis a Vilanova. En la mateixa data Josep Macià, també de Lloret, transportaria cinquanta-quatre paques amb cinquanta quintars de cotó amb el llondro Virgen del Rosario. El consignatari gadità Antoni Surís diu que els dos carregaments sortien els primers dies de maig, i, com que el vent no era favorable, trigarien d'arribar al seu destí. Informa que el preu del cotó és a la puja, i que el de Pernambuco es ven a 75 pesos. La carta va dirigida a Josep Fabré (Vilanova) i dóna a entendre que els dos germans són a la vila natal.

A Veneçuela ha quedat un altre vilanoví, Isidre Puig, el qual, en carta del 31 de maig dirigida a «José Fabre y Hermano», de Vilanova, diu: «hasta haora no contesto a su faborecida de fecha 23 de julio del año pasado, con motibo las tragedias que hemos pasado y aun pasamos y de consiguiante los pocos buques que lo han facilitado. Apesar de que perdí en Valencia⁽²⁹⁾ la mayor parte del fondo, como yualmente los libros, cartas, obligaciones y cartera, me acuerdo que tenía en mi poder de su pertenencia, una obligación de 249 o dos cientos cinquenta pesos de unos vasos que vendí por su orden (...)». S'excusava l'Isidre Puig de no haver pogut cobrar tota la quantitat que havien de pagar-li; no obstant «pocos días antes de ebacuar Valencia pude arrencarle un pico de pesos que por todo son dos cientos (...) apesar que se perdió la mayor parte del fondo y yo me he quedado quasi desnudo, quiero que cuando ce liquiden ctas. cobra vmd, aporrata de lo que ce ubiese perdido, pues mi ánimo no es quedarme con un medio real de nadie (...). Cinco meses menos ocho días que tenemos los insurgentes en la calle de la Jaranga, alturas, cumbres, Palito y Valencia. Caxigal, Ceballos, Boves y Calzada⁽³⁰⁾ hay 15 días que estan citiando Valencia. Son ynexplicables los trabajos, sustos, hambres y muertes que ha avido en esta plaza (...)».

El 3 de juny, el ja esmentat Antoni Surís informava des de Cadis: «hayer llegó a este Puerto procedente de Puerto Rico la Goleta Perla y según noticias que trae es que Bodes y Seballos estaban ya en Valencia (...)». També diu que el comerç està molt

abatut. S'havia rebut tan d'aiguarent d'Holanda⁽³¹⁾ que es venia a baix preu i no hi havia qui el comprés. El cacau, en canvi, anava car i també el cafè, però «los algodones estan igualmente parados asta saber la Ebacuación de Barcelona», ciutat que, com havem dit, havien evacuat els francesos el 28 d'abril — feia 36 dies! — i a Cadis encara no en sabien res.

Notícies més fidedignes venien en una carta de Salvador Mestre (Puerto Rico, 11 de juny 1814), responnent a una carta de Josep Fabrè, del 15 de març, acompanyada de sis llonganisses, que dóna les gràcies i afageix: «En la Costa Firme las cosas van adelante (...) pues tiene Valencia citiada y 3.000 hombres van sobre Barcelona y Cumaná, a las órdenes del Valiente Voves. En Cumaná siguen derramando Sangre inocente pues el Jueves Santo apalearon vivo y luego mataron al Señor Texada que E.P.D. a Macia lo mataron en el exercito y en fin los corsarios insurgentes cruzan estos mares pues el 27 ppº salió de esta el Bergantín Romana y el Diamante y al siguiente dia fueron apresados por un comisario de Cartagena que echó toda le Gente en la Costa. Los buqués ivan cargadísimos de Cacao, Café, etc. para Cadiz y Tarragona, naora sabemos que los ingleses han represado los dos Bergantines y los han llevado a Jamaica. En días pasados los Buques de Puerto Cabello⁽³²⁾ cogieron el Pellejo y 3 más que ivan cargados de carne de los ingleses han represado los dos Bergantines y los han llevado a Jamaica. En días pasados los Buques de Puerto Cabello⁽³²⁾ cogieron el Pellejo y e más que ivan cargados de carne de Barcelona a la Guayra».

La correspondència de l'Antoni Surís segueix sempre a l'entorn dels preus de l'aiguarent, del cotó i del cacau, que ara ve de Guaiaquil, sucre, cafè i altres articles; no manca en l'aridesa del mercantilisme quiscun detall de sabor local: «Por el Patrón José Doménech he recibido sus finas expresiones en la memoria del *Barrilito Malvasia* y *cestito de Borregos*, por la que todos los de casa le tributamos rendidas expresiones (Antoni Surís, Cadis, 21 juny 1814).

Isidre Puig, prop del teatre de guerra per la independència de Veneçuela, dóna el seu «comunicat de guerra» (Puerto Cabello, 4 juliol 1814): «El 25 del próximo pasado ebacuaron el Pueblo

exterior. El 14 del mismo quedó Bolibar con todos sus satélites, derrotadísimo en el campo de La Puerta,⁽³³⁾ pues este perdió más de un mil fusiles, cañones doze, muertos mas de dos mil, *heridos ni prisioneros no se hace ninguno*. Boves está sitiando Valencia, ya han pedido capitulación y no se la quiere conceder: los segundos de Boves alcanzan hasta Barcelona con sus divisiones. Caracas también se halla citiada por una divición de Boves. Anteayer tubimos el gran gusto de verlo (con una divición de 650 hombres) en esta plaza, ayer se regresó en Valencia a apurar un poco la materia, abiendo visto los ynsurgentes que Boves había salido con una divición para Pto. Cabello, desde luego creeron que aquella hera la ocasión de poder romper la línea y salirse al campo para dispersarse, así sucedió, abría ocho horas que Boves faltaba de Valencia, quando salieron todos de la plaza con bayoneta calada, pero que les sucedió! que quedaron más de 300 de muertos en la calle, y que los pocos que quedaron tuvieron que regresarse en la plaza apuradamente, Boves guarnece ocho esquinas que miran la plaza y ha cada una de ellas tiene 300 hombres, sin contar la caballería que tiene en la sabana de Napuanapua, Morros y Corrales con el fin de que no se escape uno siquiera. Caracas quiere capitular, Boves tiene ordenes dadas asus subalternos, para que no lo hagan, *ellos han de pagar, los 800 que quemaron en la Guayra*, sin contar las otras yndignidades que han hecho en otros pueblos. El famoso Jalón canjeado en esta plaza por otros oficiales ya tiene la cabeza en el pueblo de Calabozo⁽³⁴⁾ (...).

Antoni Surís, des de Cadis, tant escriu a Barcelona com a Vilanova, i es dirigeix sempre a Antoni Fabrè, i, entremig de les lamentacions per no trobar compradors de l'aiguarent que rep dels germans Fabrè, dóna alguna notícia dels problemes ultramarins. Així, en carta de 12 d'agost de 1814, llegim: «Por una carta que ha recibido Dn Segismundo Moret, de Pedro Prats, desde Santo Domingo, savemos el rescate por un buque inglés del Berg.^a Diamante y Romana, apresados a la salida de Pto. Rico». El 23 del mateix mes: «Han llegado dos Barcos de Pto. Rico, mas no nos comunican noticias particulares de aquellas colonias. El cacao de Caracas que traen es muy poco y así este Fruto disfruta de estimación pidiéndome de la A^{a} 100 a 104 Rs.», i, en P.D. «También ha llegado una Barca cargada en Coro⁽³⁵⁾ que trache 1000

A de cacao, por consiguiente alguna baja sufrirá este fruto: las noticias que trache son nada lisongeras». En una carta de tres dies després (26-8-1814) les notícies ja eren quelcom millors, confirmava els embarcaments de cacau des del port veneçolà de Coro i l'esperança que baixés el preu, i en la P.D. afegia: «Me apresuro a participar a Vm las noticias que por las cartas que he recibido de Pto. Rico por una goleta llegada hoy me comunican los Amigos: La Derrota de Bolívar, que fué mal herido, la entrada en Caracas y la Güiana por Bobes,⁽³⁶⁾ libertad de Valencia y alzamiento del Sitio de Pto. Cabello (...)».

Però és l'Isidre Puig qui, escrivint des del que en podríem dir «teatre de les operacions» dóna les notícies més concretes en carta del 9 de setembre: «sin carta que contestar, paso a decirles como he reflexionado sobre la cantidad de los dos cientos pesos que pude cobrar por cuenta de Vms y hallo en mi conciencia que vms, no deben experimentar ningún quebranto ni prorratio, pues si lo poco que me ha quedado se halla en ropas, como hes positivo que se halla, no tenia yo ninguna orden de Vms ni menos facultad de haver inbertido la expresada en ropas, baxo estas reflexiones he conciderado decirles, que le Invertiré en fruto de cacao los dos cientos pesos y lo remitiré a Dn Antº en Cádiz (...). Tengo escrito a Vmds por duplicado en fecha 31 de Mayo Proximo pasado, por ellas veran quanto les digo y de que modo pude cobrar los dos cientos pesos, y quenten Vmds de no cobrar el Pico, pues este sujeto llamado Martín Rodríguez a sido Pasado por las armas del general Boves en la plaza de Valencia. Amigo, las muertes han sido muchas y las pérdidas muy grandes, ami de sinco mil pesos que tenia de fondo (como vmds no ignoran) me han quedado segun abaluo dos mil, tres cientos y pico de pesos, y gracias a dios que pude escapar la vida pues sin decir mentira no le faltó media hora para perderla en Valencia, y en mi subcistencia en Pto. Cabº por el término de un año por milagro nos hemos escapado, pero gracias a dios no falta mas que Cumaná y Maturin⁽³⁷⁾ para estar todo conquistado (...)», i en P.D., «ya tenemos noticia que los insurgentes se han retirado ala Margarita. Vale».⁽³⁸⁾

LA FI D'UN SOMNI: LA NOVA CATALUNYA

Malgrat que l'interès dels germans Fabré per la situació de

Veneçuela no va minvar en un sol moment, les notícies de la derrota dels independentistes no els animaren prou per a tornar a Nova Barcelona i reobrir la botiga tornant als negocis d'abans. Era clar que Bolívar i els seus havien estat vençuts en aquella campanya de l'any 1814, però no havien estat ni aniquilats ni capturats. De fet, la lluita passà de Veneçuela a Nova Granada (l'actual Colòmbia), on les forces realistes espanyoles, comandades pel general Morillo, capturaren la ciutat de Cartagena d'Índies, port a la costa del golf de Darien i la plaça més ben fortificada de les que s'havien sumat a la causa dels independentistes (6 desembre de 1815). Mentrestant, l'infatigable Bolívar, el 1816, procedent d'Haití, desembarcà a les boques de l'Orinoco, pujà el riu en barcasses, seguint la penetració del sud del país, pel riu, a cavall o a peu, fins arribar als Andes, que travessà reentrant a Colòmbia, ara acompanyat dels *llaneros* —que s'havien posat a favor seu— i d'una legió anglesa. Victoriós Bolívar a la batalla de Boiacà (7 agost 1819), aviat ocupà Bogotà i Cartagena d'Índies. Morillo, malalt i ferit, s'avení a signar un armistici amb Bolívar i reembarcà cap a Espanya al port de la Guaira (17 desembre 1819). La lluita encara prosseguí a Veneçuela durant un any i mig, fins que, després de la victòria de Carabobo,⁽³⁹⁾ fou reocupada Caracas (28 juny 1821), consolidant-se la independència d'un país peoner en la lluita per assolir-la.

La posició dels residents peninsulars a Colòmbia i a Veneçuela —entre ells, gran nombre de catalans—, cal jutjar-la tenint en compte que havien anat, en la seva majoria, a fer-hi negoci, d'importació i exportació, tenint la casa mare a la costa catalana. El cas dels germans Fabré és el cas típic de la gent del Penedès, que rebien gèneres d'ultramar (cacau, cotó, sucre, etc) i embarcaven d'ací vins, destil·lats, teixits (principalment «indianes»). Com ells, se'n trobaven per dotzenes a Sitges, Vilanova, el Vendrell, Torredembarra, Altafulla i altres llocs. Mentre aquelles terres depenien de la corona d'Espanya, el tràfic marítim era exclusiu dels vaixells que portessin pavelló espanyol, si bé amb el destorb de la pirateria, que mai no deixà de ser activa. Els independentistes, en la seva gran part «criollos», naturals del país i grans propietaris afincats de temps, volien la llibertat de comerç, per obrir-se a nous mercats i millorar el rendiment dels seus productes. Les dues posicions, antagòniques, els devien dur

a l'enfrontament. Per als negociants catalans no hi havia altra opció, a primera vista, que ser partidaris de la continuïtat del règim colonial espanyol. I així fou com es perdé el gran somni que aquella Nova Barcelona es constituís en el cor de la no-nada Nova Catalunya.⁽⁴⁰⁾

EPÍLEG

Decididament retornats a Catalunya i sense intencions ni ganes de refer la situació perduda a Veneçuela, els germans Fabré continuaren el seu negoci d'importacions i d'exportacions, d'acord amb un altre català, del Maresme, Antoni Surís, establert a Cadis. Surís, entre esperançat i pessimista, informa puntualment de les seves previsions. Sobre el cotó diu: «(...) en sus precios no puedo menos de esperar en esa Provincia gran fomento y máximo con el Decreto de prohibición de internar en el Reyno géneros de algodón ingleses» (7 de octubre 1814); en canvi, dels aguardents, en la mateixa carta, observa que no entén com els volen vendre a 23 duros, «precio que no deja de causarme sorpresa, ya que hemos oido les cuesta en el Vendrell a 13 1/2 duros (...) no se en que piensan con tan disparados precios quando no deben ignorar que aquí tienen poca salida (...)».

Però a Cadis, empori que abans de les desastroses guerres agombolava més del 80 % del tràfic internacional d'Espanya, amb la ruïna del gran comerç hispano-americà, li sobrevingué la decadència. I amb la ruïna econòmica també arribà la mort. Diu un autor: «La casi inexistente organización sanitaria española no pudo oponerse a la última gran importación realizada en Cádiz: la fiebre amarilla».⁽⁴¹⁾ Això fou l'any 1800. Des d'aleshores es vivia amb la constant por de l'epidèmia, que de tant en tant rebrotaria misteriosament. Surís, en la carta abans esmentada, es queixa que «el Gobernador, que es el Sor. Odonell, ordenó que se pusiera un lazareto en la 2ª Aguada, donde han llevado a quantos caian enfermos resultando ahora que nos han cerrado los almacenes (...)».

La correspondència de l'Anton Surís, des de Cadis, a l'Antoni Fabré s'allargassa durant tota la resta de l'any 1814 (la darrera carta és del 23 de desembre) en termes idèntics i referint-se,

sobretot, al comerç de cotó i d'aiguardents. Ens manca la correspondència de l'any 1815, any que ve marcat per la mort d'un dels germans, segons rebut del 24 d'abril de 1815 per Miquel Solà, vicari de la parròquia de Sant Antoni.⁽⁴²⁾

Amb la mort d'Antoni Fabré, sembla que hi hagi pressa per passar comptes. Josep Fabré (Barcelona, 27 juny 1815) escriu, tot indignat, al seu pare, Joan Fabré i Totosaus, de Vilanova, queixant-se que es digui «que yo me llevé todo el dinero y todos los papeles. Si es el dinero, bien saben Vds, que yo no he sido nunca el dueño de ninguna llave, que el que tenía las llaves debe dar cuenta de todos los reales (...) igualmente de todos los que faltan pues faltando ellos es imposible hacer las partes pues estoy bien informado que para hacerlas es menester salga este Dinero o haserse cargo de ello el que tenga la Culpa, de Llevarme los Papeles que disen yo siempre he sido muy Limpio y soy que todo el mundo me conoce (...)». Josep Fabré creu que, havent mort son germà, «no es Regular que ninguno se aproveche de dichos trastes sino soy yo que algunos sudores me cuesta el ganarlos y no es regular se aproveche nadie del que no le cuesta (...)». Així i tot insisteix que passarà comptes quan pugui fer-ho, però el 10 de setembre del mateix any encara s'excusava el pare copiant-li una carta rebuda d'Anton Surís, sobre unes bótes d'aiguardent que un comprador de Bilbao després rebutjava, concloent: «(...) tendremos passiencia asta que Dios quiera que luego que dicho Surís me Mande la Cuenta yo se la mandaré a Vd. para arreglarnos nosotros (...)».

Les relacions familiars, però, s'han ressentit i es refreden bastant. El 6 de gener de 1816 en carta de Josep Fabré al seu pare, li diu no haver anat a Vilanova, com ho hauria fet «sino hubiera estado también algo costipado», i afegeix: «(...) también beo que me dise que cuando haya proporción me Mandarán la ropa hase un Mes y Medio que yo Estube allá y todos les días havido proporción pero creo que este no es el motivo sino que creo habrá algún gato enserrado (...)».

Els dies passen, i Josep Fabré sempre té feina a Barcelona: «no he podido venir porque estoy por cuenta del Barco muy ocupado (...) pero en menos de ocho dias nos veremos (...) ya he

sabido que mi padre va mucho mejor lo que me alegra bastante (...)» (carta 11 juny 1816).

Malgrat tot, el comerç no s'estroncava, però ja no amb Veneçuela ni amb cap altre port de la «Costa Firme», sinó amb l'Havana, on Josep Fabrè envia vi negre i blanc, i rep en canvi cuirs o sucre.⁽⁴³⁾ Però la documentació familiar acaba l'any 1817, amb un altre òbit, Joan Fabrè, major, mort a Vilanova el 21 d'abril. És la filla Mònica Fabrè —casada amb Joan Pollès⁽⁴⁴⁾ el 9 de novembre de 1806— qui s'ha de preocupar de les exèquies.

Descendent d'aquell matrimoni Pollès-Fabrè, n'és la senyoreta Maria Dolors Pollès i Gumà, la gentilesa de la qual em plau remençar com a colofó d'aquestes pàgines.

NOTES

- (1) *Episodis de la història*, nº 58, R. Dalmau, Barcelona, 1964, p. 48.
- (2) Hom llegeix, també, «Costa Firme» en un estat publicat per LLOPIS I BOFILL, en el seu conegut *Ensayo histórico sobre la villa de Sitges*, Barcelona, 1891, p. 182: «(...) las embarcaciones de la carrera de las indias, con los 13 viajes (de 1775 a 1779) que han hecho a Buenos Aires, 105 a las islas de Barlovento y 41 en el Seno Mexicano, costa de Campeche y demás *Costa Firme desde Cartagena, Santa Martha, Guyara y Cumaná* (...)».
- (3) Sobre el comerç de les viles de Reus i Vilanova i la Geltrú, vegi's: JOSEP M.ª RECASENS I COMES, *El corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII*, Tarragona, 1963, p. 74 i 80.
- (4) Cumanà, ciutat portuària, capital de l'actual estat Veneçolà de Sucre, situada a l'entrada del golf de Cariaco, a la riba S. en terreny eixut, a una milla de la platja. Fundada el 1520, patí els efectes catastròfics de diversos terratrèmols i d'una revolta indígena. Barcelona (abans Nova Barcelona) es troba a 91 Km a ponent de Cumanà.
- (5) Es deu referir a les naus angleses que bloquejaven la «Costa Firme».
- (6) Ponce, el més important port de la costa S de l'illa de Puerto Rico, a 510 milles a N del port veneçolà de la Guàira.
- (7) La *fanega* era una mesura equivalent de 55,5 litres, però per al cacau era mesura de pes, equivalent a 108 lliures, possiblement castellanes (460 g.). La fanega equivaldria a uns 50 gr.
- (8) *Quintar* (de Barcelona): Mesura de pes equivalent a 4 roves = 41,6 Kg.
- (9) *Variacions dels preus del cacau i del cotó, segons cartes dels germans Fabrè:*

Preus del cacau (pt/fanega)	Preus del cotó (pt/quintar)
} Puerto Rico (20-2-1800) 24-30 Cadis (8-1-1804) 70-110 Cadis (8-1-1804) 36	

Cadís (23-5-1804)	67		
La Corunya (21-9-1804)	90-92	Cadís (3-7-1804)	38-43
Puerto Rico (25-6-1806)	21		
La Corunya (9-9-1806)	97		
Cadís (3-6-1814)	82-87		
Cadís (28-6-1814)	80-83		
Cadís (6-9-1814)	82-84	Cadís (7-10-1814)	55-72
Cadís (4-10-1814)	84-86	Cadís (18-10-1814)	57-76
Cadís (8-11-1814)	83-85	Cadís (8-11-1814)	55-67,5
Cadís (16-12-1814)	94	Cadís (16-13-1814)	62-76

- (10) *Falutx*: Barca de mitjana, embarcació típica de les nostres costes, per al servei de cabotatge. La seva arboradura constava de l'arbre mestre, arbre de mitjana, bauprès i bota-fora. Les veles eren llatines. Avui desapareguda.
- (11) *Callos* (sic), per *Caicos* (cast. cayos): Illes baixes, formades per l'acumulació de sorres i fragments coralins sobre plataformes coralines. Abunden a les costes d'Hondures i Nicaragua, a la «Costa Firme», Petites Antilles i grup de les Bahames. Pel·luc de la captura descrita, cal creure que els Callos eren illes de les Bahames o del grup dels Caicos, a SE del grup principal.
- (12) Illa a llevant de Puerto Rico; hi havia mercat d'esclaus, port franc i refugi de pirates. Va arribar a ser un dels ports més rics del mar Caribè.
- (13) Pau Güell era de Torredembarra i tenia el seu negoci a Santo Domingo, amb poca sort, ja que s'arruïnà per dues vegades. El seu fill, Joan Güell i Ferrer (1800-1872), tingué més sort que el pare, a Cuba, i, retornat a la península, fou un dels primers capitans de la indústria catalana, contribuint a la formació de La Maquinista Terrestre y Marítima.
- (14) Muros, port de la costa de Galícia, a l'entrada de la ria que porta el se nom, a l'altura de Sant Jaume de Galícia.
- (15) El ral de billó valia 34 maravedís del mateix metall i el pes fort valia 512 maravedís, de manera que la venda importava 3.364 pf.
- (16) *Vales Reales*: Segons Joan Mercades (*Els capitants generals*, p. 138), eren una mena de moneda fiduciària emesa per emprèstit forçós cap a l'any 1780. La inflació del paper moneda que acompanyà les dues guerres a finals del segle va tenir repercussions penoses a Cadis, Màlaga i Barcelona. No tant a Madrid, ço que explica la intervenció del banquer Nadal i Guarda.
- (17) Güiria, a la costa del golf de Paria, que és molt tancat per l'illa de la Trinitat. Les boques del golf són la del Dragó (N) i la de Serp (S).
- (18) Francisco Miranda, nat a Caracas (1750), militar de sòlida formació humanística, havia servit a Carles III (1772-1775), participà en la Guerra de la Independència dels Estats Units (1780-1785), on concebé el projecte de formar una confederació de països hispanoamericans, cercant suport per a aquest a França, Anglaterra, Rússia i als Estats Units. Finalment aconseguí reunir uns voluntaris que concentrà a l'illa de la Trinitat. El desembarc fracassà, en no rebre a la Costa Ferma els reforços esperats. Va retornar a la Trinitat.
- (19) Aquesta carta revela el mutu desconeixement de la situació de cadascú dels germans de l'estat de coses del lloc on residia l'altre. Llegim que a Vilanova hi havia un gran desconhort davant d'una guerra sense esperances.

- (20) La darrera carta de la Vda. Lloberas (8 agost 1806) era signada, per poders, per Nicolás Sánchez. Segons JOAQUIM LLOVET, *Cartas a Veracruz*, Mataró, 1974, p. 55, la casa Vídua Lloberas de Cadis, l'any 1806, havent mort la propietària, es declarà en suspensió de pagaments i, més tard, acabà fent fallida.
- (21) El 8 d'abril de 1810 van arribar a Caracas uns emissaris de les Corts de Cadis informant a l'establiment de la regència, però el cabildo municipal no l'acceptà i decidí constituir un govern provisional, deposà de capità general i aviat s'eregí en Junta Suprema. Aquesta, el 5 de juliol de 1811, proclamà la independència de les Províncies Unides de Venèçuela.
- (22) La Torre de Veguer, masia situada en terme de Sant Pere de Ribes, bo i tocant el terme de Vilanova i la Geltrú. Correspon a l'antiga «quadra des Cortei» (segle XIV). El nom li ve d'un Descortei que fou veguer de Vilafranca del Penedès (V./A. FERRER-VIDAL DE GOYTISOLO, *Pairalia*, Vilanova i la Geltrú, 1949, p. 44).
- (23) Barcelona, ocupada pels francesos des del 13 de febrer de 1808, no podia servir les necessitats del comerç de la Catalunya lliure, cobrant així una gran importància el moviment mercantil del port de Tarragona.
- (24) Les històries generals ens diuen que el 2 de març de 1811 el precursor Miranda i Simón Bolívar van obrir a Caracas les sessions d'un congrés general que culminaren el 5 de juliol amb la declaració de la independència, que dominà, en poc temps, tota la «Costa Firme», des de la península de Paria a llevant fins a Puerto Cabello, a ponent. Els residents espanyols, segons sembla contraris a la independència, hagueren de fugir o foren fets captius, però l'any 1812 s'organitzà una expedició des de Puerto Rico que, comandada pel capità de fragata Domingo de Monteverde, desembarcava a la costa, entrant ben endins del país, derrotant els independentistes a Sant Carlos, població a l'interior, a 120 Km de Puerto Cabello, port que aviat es tornà a declarar favorable a Espanya. Bolívar fugí cap a Cartagena d'Índies, de l'actual Colòmbia. Miranda capitulà davant de Monteverde el 25 de juliol i, més tard, fou deportat a la península, on morí pres en una fortalesa prop de Cadis, el 14 de juny de 1816.
- (25) Tarragona en aquella data era assetjada per les tropes franceses del mariscal Suchet. Va ser expugnada a l'assalt el 28 de juny de 1811.
- (26) Observem que els anglesos, «aliats» a la Península —on obtingueren la col·laboració de portuguesos i espanyols—, a Ultramar apadrinen i afavoreixen la revolució independentista.
- (27) A remarcar que les unitats de pes monetàries emprades a Mallorca són les mateixes que s'usaren al Principat fins a l'acabament del passat segle.
- (28) *Llondro*: Embarcació amb tres pals, veles llatines, amb un arqueig de 150 a 300 tones, semblant al xabec, si bé més alterosa.
- (29) Isidre Puig escrivia des de Puerto Cabello, ciutat costera, a 120 Km a ponent de la Guaira i a 30 Km a N de la ciutat de València (situada al SW de Caracas), capital de l'Estat de Carabobo.
- (30) L'any 1814 es caracteritzà per l'arribada d'un fort contingent de tropes espanyoles a Venèçuela, a les quals s'uniren els «llaneros», mestissos de l'aitiplà veneçolà, als quals comandava l'asturià Tomás Rodríguez Boves, valent i sanguinari com tota la seva tropa, que aviat es féu molt popular entre els residents, suplantant en aquest aspecte el capità general del cos expedicionari. Boves, ferit en un combat morí el 5 de desembre de 1814.

- (31) Aiguardent d'Holanda era un destil·lat amb una concentració de 50 volums d'alcohol etílic en 100 volums d'aigua (densitat 0,934).
- (32) Puerto Cabello, com es veurà per les cartes que segueixen, era dels realistes espanyols, mentre que Barcelona i la Guaira eren dels independentistes.
- (33) La Puerta, població de l'actual estat de Trujillo, a 45 Km al S de la capital estatal i a 500 Km al SW de la capital de la República.
- (34) Calabazo, ciutat capital de l'actual estat de Guarico, al peu del llac que dona nom a l'estat, situada a uns 225 Km al S de Caracas. A l'interior dominaven els «lianeros» que, com s'ha dir, no eren gens favorables, en aquella oportunitat, als independentistes «criollos».
- (35) *Coro*: Ciutat veneçolana, capital, actualment, de l'estat de Falcón, situada al peu de l'istme del Médanos que uneix la península Paraguana al continent. Era el port de què se servia el govern espanyol quan la segona guerra de la independència veneçolana.
- (36) *Guayana*: L'actual *Ciudad Guayana* és un port fluvial sobre el riu Orinoco, que discorre d'est a oest, en la confluència amb el riu Caroni, que va de sud a nord. Aigües avall de l'Orinoco, a uns 40 Km. de Ciudad Guayana, hi ha el castell de Guyana, darrera posició sobre el riu abans aquest no es ramifiqui en múltiples braços formant el fabulós delta de l'Orinoco.
- (37) *Maturín*: Ciutat de l'interior de Veneçuela, capital de l'estat de Monegas, a uns 200 Km de la costa del Carib.
- (38) Boves entrà a sang i foc a Cumanà, però Bolívar i gran part de la seva gent aconseguí de passar a la illa Margarita (Nueva Esparta), al Carib, davant de Cumanà. Boves, aleshores, portà la lluita a l'interior, va ser fertit a Urica (entre la Nova Barcelona i Maturín) i morí al poc temps (5 desembre 1814).
- (39) *Carabobo*: La batalla de Carabobo tingué lloc al camp del mateix nom, 26 Km al SW de València ciutat de l'estat de Carabobo.
- (40) Nova Barcelona fou fundada l'any 1638 pel català Joan Orpí, el qual pretenia que aquella seva fundació arribés a ser la capital d'una regió que es diria Nova Catalunya.
- (41) *La febre groga*, segons MARIANO i JOSÉ LUIS PESET, *Muerte en España*, Madrid, 1972, era una malaltia desconeguda a la península fins a l'any 1800: «Una hermosa corbeta, llamada *Deffin*, anclada el 6 de julio en el puerto de Cádiz (...) había salido de Cuba a fines de mayo, transportando a 12 españoles y 3 cubanos. En su diario de navegación constaban 3 muertos por fiebre amarilla» (pp. 103 i 104). Noves invasions de la mateixa malaltia es produïren pels anys 1810 i 1813-14, i van propagar-se de Cadis per tot arreu. Durant la Guerra del Francès, els exèrcits enfrontats foren els principals propagadors de malalties abans desconegudes.
- (42) Rebut del vicari Miquel Solà, Pvre.:
«Lo infraescrit Pbre y vicari de la Igla Parral de St. Antoni Abat de Vilanova i Geltrú B. de Barna
«Ha rebut de Joan Fabrer vint y set lliuras setse sous y sis diners q. son per los Fun.^s bras Mitjà que se han celebrat en dita Igla per lo quo^m Anton Febrer y

